

P. Vincenc Maiwald, OSB (Fridolín Antonín Maiwald), (1862–1951)^{1)*}

Eva VODOCHODSKÁ

Abstract: Fr. Vincenc Maiwald, OSB (1862–1951) was a member of the Benedictine order in the convent of Břevnov-Broumov. He became famous primarily as a scientist in the botanical area. Today he is recognized as one of the most famous botanists from the Czech lands and an important representative of Benedictine historiography.

Key words: Benedictine Order, Broumov, Břevnov, history of botanic, church history, 20th century

P. Vincenc, křtěný Fridolín Antonín, spatřil světlo světa 11. prosince 1862 v Hostinném č. p. 85 jako čtvrté dítě Václava a Anny Maiwaldových. Rodičům se narodilo celkem sedm dětí, avšak pouze čtyři chlapci se dožili dospělého věku. Mimo bratra Leopolda (*1857), se kterým měl Fridolín velmi silný vztah, měl ještě sourozence Rudolfa (*1864) a Antonína (*1867). Fridolínův otec zastával pozici krejčovského mistra a později také kostelníka, jeho matka byla dcerou Jana Künzela, sedláře z Hostinného.^{2]}

V září roku 1868 nastoupil Fridolín do první třídy měšťanské školy v Hostinném. Z jeho paměti vyplývá, že byl premiantem třídy a vždy byl výborně hodnocen.^{3]} Již v měšťanské škole mu učarovala podkrkonošská příroda, k jejímuž poznání ho vedl také třídní učitel Karel Standt. V roce 1873, kdy navštěvoval pátou třídu, založil herbář, který následně rozšiřoval až do konce svého života.^{4]}

Po vykonání přijímacích zkoušek z matematiky a německého jazyka začal v roce 1874 navštěvovat gymnázium ve svém rodném městě, což mělo pro jeho budoucí kariéru velký význam. Společně s třídním vyučujícím P. Ludwigem Böhmem, učitelem religionistiky a latinského jazyka, často

1] *Tento článek byl vypracován v rámci projektu SV č. 2131/2017 FF UHK.

2] Státní oblastní archiv Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad Vrchlabí, Katolická matrika N 1856–1879, sign. 50-4666, fol. 89°.

3] Státní okresní archiv Náchod (dále jen SOKA Náchod), Vincenc Maiwald, inv. č. 162, Gedenkbätter: aus meinem Leben, s. 2.

4] Tamtéž, s. 11.

navštěvoval františkánskou klášterní zahradu a prohluboval tak svůj zájem o botaniku. Ta se na nižším gymnáziu vyučovala pouze jako součást přírodních věd, samostatným předmětem byla od kvinty.

Jelikož bylo v Hostinném pouze nižší gymnázium, do kvinty přešel Maiwald v září 1878 na klášterní gymnázium broumovských benediktinů. Do Broumova přijel 17. září a přechodný domov při studiích našel v rodině úředního sluhy broumovského kláštera Josefa Grötzbacha v č. p. 2. Aby si vydělal alespoň nějaké peníze na živobytí, chodil zpívat do chlapeckého sboru.^{5]}

V Broumově, stejně jako v Hostinném, Maiwald často navštěvoval klášterní zahradu, v době svého příchodu měl již v herbárii přibližně 80 rostlin. Na podzim roku 1879 započal psát všeobecný úvod pro knihu, jež ho později proslavila po celém světě – *Geschichte der Botanik in Böhmen*. Ačkoliv byli studenti vedeni k samostatné publikační činnosti, takový úspěch studentské práce nebyl obvyklý.

Během studií se velmi spřátelil s Wilhelmem Rotterem a Eduardem Settmacherem, kteří se později stali duchovními.^{6]} Řehole sv. Benedikta a život v klášterním prostředí přepsvědčily také Maiwalda, že právě řeholní cesta je tou, kterou se chce vydat. Po maturitě v květnu 1882 se proto rozhodl studovat teologii na pražské univerzitě a vstoupit do benediktinského řádu. Dne 3. října téhož roku oblékl společně se dvěma svými spolužáky z gymnázia, Františkem Pohlem a již zmíněným Wilhelmem Rotterem, benediktinské roucho a započal noviciát. Obřad proběhl v benediktinském kostele sv. Markéty na pražském Břevnově. Po třech letech byl benediktinskou komunitou připuštěn k slavným slibům (*professio sollemnis*) a přijal řádové jméno Vincenc. Samotný slavnostní obřad se konal opět v břevnovském kostele dne 17. října 1886.^{7]}

Během ledna 1887 byl vysvěcen na jáhna, a ještě téhož roku přijal kněžské svěcení od arcibiskupa Františka Schönborna ve svatovítské katedrále v Praze.^{8]}

Vzhledem k tomu, že byl pro svůj talent určen břevnovsko-broumovským opatem Ruprechtem Smolíkem k výuce přírodních věd, pokračoval na pražské

5] Tamtéž.

6] Wilhelm Rotter (1861–1918) vstoupil společně s Fridolínem Maiwaldem do benediktinského řádu, později jako P. Meinradus. Eduard Settmacher (1863–1937) se vydal také na církevní dráhu, zastával pozici hohlenského faráře, biskupského notáře nebo rady biskupské konzistoře. Viz SOKA Náchod, Vincenc Maiwald, inv. č. 159, *Geschichte des öffentl. Stifftgymnasiums in Braunau – Das Braunau Gymnasium als Obergymnasium II. Teil Von 1880-1889*, s. 5–6.

7] *Catalogus religiosorum sub regula S. P. Benedicti in Archisterio Břevnoviensi et Monasterio Braunaviensi atque extra eadem militantium. Anno Domini MDCCCLXXXVII. Praemittitur conspectus filiarum archisterii et series abbatum Břevnoveno-Braunensium*, Pragae 1887, s. 18.

8] Dominik PROKOP, *Direktor P. Vinzenz Maiwald: Eine Würdigung*, in: *Jahresbericht des öffentlichen deutschen Stifts-Obergymnasiums der Benediktiner zu Braunau in Böhmen*, Braunau 1932, s. 5.

univerzitě v jejich studiu. Tento způsob určování kariéry byl v řádu tradiční, dle svého nadání byli novicové ustanoveni buď pro působení v klášterním školství, nebo v některé z řádových funkcí. Po absolvování studií se stal roku 1893 profesorem na broumovském klášterním gymnáziu, kde vyučoval přírodní vědy, matematiku a fyziku.^{9]} Hned po svém příchodu si získal oblibu u svých studentů, kteří mu srdečně přezdívali Papa Vinci.

V říjnu 1893 začal na gymnáziu vyučovat také Maiwaldův dlouholecitý přítel, budoucí prvorepublikový politik Franz Spina,^{10]} který zde působil do konce školního roku 1895/1896 jako zastupující učitel němčiny, řečtiny a logiky.^{11]} Společně vytvořili oblíbenou učitelskou dvojici a jejich pevné přátelství trvalo až do Spinovy smrti v září 1938.

Mimo samotnou výuku pokračoval P. Vincenc také v botanickém bádání. Z roku 1898 pochází jeho první otiskovaná studie *Ein Innsbrucker Herbar vom Jahre 1748*, popisující nejstarší herbář z přírodovědné sbírky broumovského klášterního gymnázia.^{12]} Každý rok mu bylo uveřejněno několik jeho studií v odborných vídeňských a pražských publikacích a nespočet v regionálních časopisech a gymnaziálních ročenkách. Tyto ročenky platily ve své době za jeden z oblíbených platforem, kde profesori klášterního gymnázia publikovali své studie. Vrchol Maiwaldovy kariéry nastal v roce 1904, kdy byla tiskem vydána jeho nejvýznamnější a dosud nepřekonaná vědecká práce *Geschichte der Botanik in Böhmen*.^{13]} Díky knize se stal váženým a oceňovaným botanikem nejen v Evropě, ale také v USA, Brazílii a Kanadě. Kniha je žádaná a aktuální i více než 110 let od svého prvního vydání, o čemž svědčí dotisky z let 2012, 2013, 2015 a 2017.

Ačkoliv jako řádový kněz nemohl vlastnit žádný majetek, regule řádu dovozovaly, aby mu z klášterního rozpočtu byly nakupovány publikace, jež potřeboval ke svému studiu. Společně s knihami, které dostal darem, vytvořily postupně velmi rozsáhlou knihovnu.^{14]}

9] Tamtéž, s. 25.

10] Franz Spina (1868–1938) byl publicista a prvorepublikový politik reprezentující Německý svaz zemědělců na postech ministra veřejných prací a ministra veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.

11] Hugo SCHOLZ, *Franz Spina als Politiker, Wissenschaftler und Mensch*, Braunau in Böhmen 1928, s. 10.

12] Vincenc MAIWALD, *Ein Innsbrucker Herbar vom Jahre 1748*, Braunau 1898.

13] Týž, *Geschichte der Botanik in Böhmen*, Wien – Leipzig 1904.

14] Jako soubor se Maiwaldova knihovna nedochovala. Část zůstala uložena v archivu broumovského kláštera, další je dnes součástí fondu Vincenc Maiwald ve Státním okresním archivu Náchod.

Po onemocnění ředitele gymnázia P. Anselma Hofmanna byl P. Maiwald v září 1906 dočasně dosazen na jeho místo, v důsledku Hofmannovy smrti byl však 13. prosince opatrem Brunem Čtvrtečkou definitivně jmenován novým ředitelem.^{15]} První velké ocenění jeho pečlivé práce na poli botaniky na sebe nenechalo dlouho čekat. V prosinci 1908 obdržel prestižní Řád Františka Josefa;^{16]} získal také čestný titul biskupský notář, jenž se udílel zasloužilým kněžím v duchovní správě.^{17]}

Vedle postu ředitele gymnázia působil P. Maiwald od roku 1902 také jako knihovník všech tří klášterních knihoven – konventní, opatské a gymnaziální. V důsledku každodenní práce se starými tisky a prameny se začal více věnovat také regionální historii a vlastivědě, čímž navázal na tradici řádové historiografie. Benediktinské kláštery patřily od středověku k významným centřům vzdělanosti a kultury a byly místem, kde vznikaly nejrůznější dějepisické práce.

V roce 1912 byla vydána další jeho významná publikace *Geschichte des öffentlichen Stiftsgymnasiums in Braunau*, která mapuje dějiny broumovské klášterní školy do roku 1818.^{18]} Kniha vznikla jako doplnění statě P. Timothea Matauschka *Geschichte des Gymnasiums der Benediktiner in Braunau*, jež se věnuje dějinám této instituce v letech 1775–1863.^{19]}

Ředitel Maiwald také za svou kariéru vychoval mnoho studentů, nemálo z nich se stalo důležitými osobnostmi veřejného života – vysoce postavenými úředníky, lékaři a vědci. Jeho žáci na něho i po studiích nahlíželi s láskou, úctou, pravidelně ho navštěvovali; s některými také udržoval pravidelnou korespondenci. Dle jejich vzpomínek byl P. Vincenc velmi pilný, laskavý, starostlivý a více přítel nežli ředitel. Svou poutavou výukou také nevědomě přesvědčil několik svých žáků ke studiu přírodních věd a medicíny. S velkou úctou na něho nahlíželi také jeho přátelé a podřízení, vzpomínali na něho jako na člověka velice pokorného, laskavého a obětavého, jehož добрota a přátelskost neznala hranic.^{20]}

15] Beda MENZEL, *Direktor P. Vinzenz Maiwald (1906–1937)*, in: Jahresbericht des öffentlichen deutschen Stifts-Obergymnasiums der Benediktiner zu Braunau in Böhmen, Braunau, 1937, s. 6.

16] Řád založil František Josef I. v roce 1849 jako všeobecně záslužné ocenění pro významné osobnosti. V minulosti tento řád obdrželi např. historik Jaroslav Goll, vynálezce František Křížík nebo vydavatel Jan Otto.

17] D. PROKOP, *Direktor P. Vinzenz Maiwald*, s. 7.

18] Vincenc MAIWALD, *Geschichte des öffentlichen Stiftsgymnasiums in Braunau*, Wien – Leipzig 1912.

19] Timotheus MATAUSCHEK, *Geschichte des Gymnasiums der Benediktiner in Braunau zugleich ein Umriss der Gymnasial-Lehrverfassung seit 1775 in den deutsch-slavischen Königreichen und Ländern des Kaiserthumes Oesterreich*, Prag 1863.

20] Viz např. Franz SPINA, *Lieber Freund Vinzenz!*, in: Jahresbericht des öffentlichen deutschen

Vedle ředitelského úřadu, který ho jistě velmi zaměstnával, zastával Maiwald několik dalších funkcí. Mimo předsedy maturitní komise na gymnáziu ve svém rodném městě byl také v letech 1904, 1906 a 1914 jmenován zemským školním inspektorem a v roce 1917 vládním radou.^{21]} Ani po vzniku Československé republiky nepřestával být uznávaným odborníkem. Roku 1923 získal ocenění Ministerstva veřejných prací a v roce 1931 také ocenění Státního ústavu agropedologie a bioklimatologie.^{22]} Roku 1936, po třiceti letech ve funkci, rezignoval kvůli svému stáří na post ředitele gymnázia. Jeho místo zaujal P. Beda Menzel, jenž byl zároveň posledním ředitelem této instituce – ta byla roku 1939 uzavřena nacisty.

Svůj zájem zaměřoval Maiwald nejen na své rodné Krkonoše, ale také na Broumovsko, které se stalo jeho novým domovem. Vedle bezpočtu studií věnovaných broumovské přírodě, historii a etnografii napsal o Broumově svou v pořadí třetí knihu *Das Buch der Heimat*. Tento rozsáhlý rukopis, dokončený v roce 1939, se však vzhledem k vývoji dějinných událostí nikdy nedočkal knižní podoby. Práce, čítající téměř 400 stran, je členěna do 23 kapitol, ze kterých je prvních patnáct řazeno chronologicky od nejstarších dějin do roku 1939. Zbýlých osm kapitol obsahuje poté tematické přehledy břevnovsko-broumovských opatů, broumovských farářů, starostů a osobností, soupis broumovských pověstí nebo shrnutí dosavadních prací o dějinách Broumova.

Ačkoliv musela většina broumovských benediktinů německé národnosti v roce 1945 klášter a Československo opustit, P. Maiwald mohl zůstat uprostřed svých knih o něco déle. Vzhledem ke svému věku požádal již v říjnu 1945 o navrácení československého občanství.^{23]} V odůvodnění žádosti se odkazuje především na jeho zásluhy o československé vědecké poznání, na jeho studenty, jež dosáhli v republice vynikajících výsledků, ale také na jeho působení ve funkci vedoucího ombrometrické stanice v Broumově. Tato žádost však nebyla vyslyšena, a proto P. Maiwald požádal o pomoc broumovskou advokátní kancelář JUDr. Otto Priknera. Ta v únoru 1946 podala druhou žádost, tentokrát však o zachování občanství a vydání osvědčení o národní spolehlivosti.^{24]} V no-

Stifts-Obergymnasiums der Benediktiner zu Braunau in Böhmen, Braunau, 1937, s. 15–16.; Laurenz ZETTL, *Regierungsrat Direktor Vinzenz Maiwald als Vorgesetzter*, in: tamtéž, s. 19.

21] D. PROKOP, *Direktor P. Vinzenz Maiwald*, s. 7–8.

22] Tamtéž.

23] Na základě Smlouvy mezi Česko-slovenskou republikou a Německou říší ze dne 20. 11. 1938 pozbyly osoby, které měly trvalé bydliště 10. 10. 1938 v obci připojené k Německé říši a zároveň byly narozené před 1. 1. 1910 na území připojeném k Německé říši (a další) československé státní občanství a zároveň nabyly národnost německou. Dekret prezidenta republiky ze dne 2. 8. 1945 poté určuje podmínky pro navrácení československého státního občanství.

24] Miroslav OTTE, *P. Vincec Maiwald*, Broumovské noviny 9, 2009, s. 15.

vém textu P. Maiwald zdůraznil, že se věnoval pouze vědecké práci, stál mimo politický život v Broumově a také, že sám byl v době okupace pronásledován nacisty. Úředníky Okresního národního výboru v Broumově (dále jen ONV) však jeho odůvodnění nepřesvědčilo a žádost byla zamítnuta. Ačkoliv se za něho přimluvil také tehdejší administrátor broumovského kláštera P. Anastáz Opasek nebo budoucí broumovský převor P. John Cherf,^{25]} vyňat z odsunu byl až po třetí žádosti z roku 1949. Ke kladnému vyřízení žádosti zřejmě dopomohla také žádost církevního tajemníka ONV, který požádal o zařazení P. Maiwalda pod rámec platového zákona s argumenty o jeho českém smýšlení a také o jeho vztazích s vlivnými československými osobnostmi.^{26]} V březnu roku 1950 mu bylo také dočasně přiznáno československé státní občanství, ale pouze do vyřízení žádosti. O měsíc později došlo k tzv. Akci K,^{27]} při které Ministerstvo vnitra obsadilo broumovský klášter, aby z něho později vytvořilo internační zařízení pro řeholníky a řeholnice.

P. Maiwald byl 5. května donucen odejít z kláštera, jenž byl po většinu života jeho domovem, do charitního domova pro kněze v Rožďalovicích. Přes veškerou péči Milosrdných sester sv. Karla Boromejského však nesl odchod ze své klášterní cely, od svých knih a archiválií velmi těžce. Zemřel osamocený, velmi nemocný a téměř slepý 7. prosince 1951, čtyři dny před svými 89. narozeninami. Pohřben byl 12. prosince na broumovském hřbitově, v oddělení benediktinského řádu, do hrobu po svém předchůdci ve funkci ředitele klášterního gymnázia P. Anselmu Hofmannovi.^{28]}

Během svého života sbíral P. Maiwald různé materiály ke studiu broumovského regionu. Knihy, periodika, opisy archiválií a vzácné staré tisky, které za svou kariéru nashromáždil, postupně vytvořily unikátní fond, jenž již za jeho života nesl jeho jméno a dodnes je ceněn jako unikátní zdroj informací k broumovskému a podkrkonošskému regionu. Největší část Maiwaldovy pozůstatosti je dnes uložena ve Státním okresním archivu v Náchodě, další najdeme v Památníku národního písemnictví v Praze.

25] V roce 1946 přijelo na pozvání P. Opaska několik čechoamerických benediktinů z opatství Prokopa Sázkavského v Lisle, aby pomohli poté, co byl broumovský klášter v důsledku transportů zdejších benediktinů do Bavorska prázdný. P. Cherf se stal v roce 1947 převorem broumovského kláštera, kterým byl však pouze do roku 1948, kdy museli všichni tito bratři z politických důvodů klášter opustit.

26] SOKA Náchod, Okresní národní výbor Broumov, inv. č. 858, Odsun benediktinů z kláštera, Doporučení o zařazení pod rámec platového zákona ze dne 26. 11. 1949 a 22. 12. 1949.

27] Akce K neboli Akce kláštery je označení pro násilnou likvidaci klášterů v dubnu 1950 v Československu.

28] M. OTTE, *P. Vincenc Maiwald*, s. 15.; Johann POSNER, *Ein erfülltes Leben: Vor 15 Jahren starb P. Vinzenz Fridolin Maiwald OSB aus Arnau*, in: Riesengebirgsheimat 20, 1956, s. 328.

P. Vincenc Maiwald patří bezesporu k důležitým osobnostem břevnovsko-broumovské řeholní komunity 20. století. Jako ředitel klášterního gymnázia ovlivnil několik generací studentů a také jeho zásluhou bylo neustále vylepšováno dobré jméno a prestiž této instituce. Jeho vědecká práce je v dnešní době postupně znovu objevována odbornou veřejností a může být námětem pro další bádání v regionální historii.

Fr. Vincenc Maiwald, OSB (1862–1951)

Summary

The name and work of the distinguished scientist Fr. Vincent Maiwald (1862–1951) was almost forgotten. As a Benedictine of German nationality, he was, by the Communist regime, condemned for oblivion, and nowadays he is known mainly as an excellent botanist. But his life was much more varied. After studying theology and natural sciences, he worked for more than thirty years as the director of the Broumov monastery grammar school, which significantly influenced several generations of students at this institution – often important personalities of the First Republic period. At the same time, he also held the position of librarian, archivist and he was devoted to scientific work. In the beginning he majored in the history of botany and ancient science, but later he focussed his work researching the history of history, regional history and the history of the Podkrkonoší and Broumov region. More than one hundred and fifty bibliographic items came from his pen, and several other writings were not printed and remained in the form of a manuscript.

An example of Maiwald's life also outlines how „great history“ influenced the life of the Broumov religious community and the Broumov region in the second half of the 20th century.

Vincenc Maiwald v mladých letech. Foto archiv autorky

Geschichte der
BOTANIK
in Böhmen.

Von V. MAIWALD.

Herausgegeben mit Unterstützung
der Gesellschaft zur Förderung
deutscher Wissenschaft, Kunst und
Literatur in Böhmen.

Wien und Leipzig 1904. Kaiserl. und königl. Hof-Buchdruckerei und
Hof-Verlags-Buchhandlung Carl Fromme.

Titulní list Maiwaldova dílo o dějinách botaniky v Čechách. Foto archiv autorky

Vincenc Maiwald ve stáří. Foto archiv autorky

